

3. Zaposlenost i zarade

Podaci Ankete o radnoj snazi (ARS) za april 2012. ukazuju na nastavak pogoršavanja trendova na tržištu rada – pad stope zaposlenosti i još snažniji rast stope nezaposlenosti. Stopa zaposlenosti opala je za 1,1 procentni poen u odnosu na oktobar 2011. i u aprilu iznosila 44,2%. Stopa zaposlenosti žena je nastavila da opada ali ovaj put nešto manje nego zaposlenost muškaraca. Stopa nezaposlenosti je porasla sa 24,4% na 26,1% između oktobra 2011. i aprila 2012. godine. Stopa nezaposlenosti lica uzrasta 15–24 godine iznosi izuzetno visokih 50,9%, ali je u odnosu na prethodni šestomesečni period ipak opala za svega 1 procentni poen. Do najvećeg rasta stope nezaposlenosti došlo je kod lica starosti od 55–64 godine i to za 4 procentna poena. Kao i ukupna, i formalna zaposlenost se takođe smanjuje, ali najviše usled smanjenja broja zaposlenih kod privatnih preduzetnika. Konačno, ukupan pad zaposlenosti se odvija u privatnom sektoru, dok je zaposlenost u javnom sektoru u posmatranom periodu čak porasla za nekoliko hiljada. Prosečna realna zarada opada u drugom kvartalu nakon nekoliko uzastopnih kvartala rasta. Ipak, uočavamo rast zarada u privredi dok su prosečna primanja u administraciji i javnim preduzećima realno opala. Rast najamnine u privredi posledica je kombinovanog uticaja rasta minimalne zarade od aprila ove godine, kao i pada zaposlenih kod privatnih preduzetnika.

Zaposlenost

Nastavljaju se negativni trendovi na tržištu rada

Stopa zaposlenosti opala je za 1,1 procentni poen u odnosu na oktobar 2011. i u aprilu iznosila veoma niskih 44,2%.

Prvu polovinu 2012. godine obeležava nastavak negativnih trendova na tržištu rada iz 2011: pad stope zaposlenosti i broja zaposlenih lica i rast broja nezaposlenih osoba.

Dalji pad zaposlenosti i još izraženiji rast broja nezaposlenih obeležava i drugi kvartal 2012. godine, što je posledica produblivanja ekonomske krize u Srbiji. Broj zaposlenih na osnovu podataka Ankete o radnoj snazi (ARS) opao je za skoro 60.000 lica između oktobra 2011. i aprila 2012. Stopa zaposlenosti je opala za 1,1 procentni poen u istom periodu i u aprilu 2012. iznosila je svega 44,2%. Ovaj pad je još izraženiji u odnosu na prethodni šestomesečni period (Tabela T3-1).

Tabela T3-1. Srbija: zaposlenost i nezaposlenost po Anketi o radnoj snazi¹⁾, 2008-2011

		Ukupan broj zaposlenih 15-64 ²⁾ god.	Broj zaposlenih poljoprivrednika i pomažućih članova u poljoprivredi 15-64 ³⁾ god.		Stopa zaposlenosti 15-64 god.			Ukupan broj nezaposlenih 15-64 god.	Stopa nezaposlenosti 15-64 god.		
			Ukupno	Muškarci	Ukupno	Muškarci	Žene		Ukupno	Muškarci	Žene
		1	2	3			4	5			
2008	April	2.652.429	..	54,0	62,3	46,0	432.730	14,0	12,4	16,1	
	Oktobar	2.646.215	443.243	53,3	62,2	44,7	457.204	14,7	12,7	17,3	
2009	April	2.486.734	437.957	50,8	58,7	43,3	486.858	16,4	15,0	18,1	
	Oktobar	2.450.643	411.303	50,0	57,4	42,7	516.990	17,4	16,1	19,1	
2010	April	2.278.504	326.623	47,2	54,3	40,3	572.501	20,1	19,4	21,0	
	Oktobar	2.269.565	352.724	47,1	54,4	39,9	565.880	20,0	19,0	21,2	
2011	April	2.191.392	340.528	45,5	52,2	38,8	649.155	22,9	22,7	23,1	
	Oktobar	2.141.920	329.378	45,3	52,5	37,9	690.782	24,4	23,5	25,6	
2012	April	2.083.604	317.879	44,2	51,1	37,1	735.209	26,1	25,6	26,7	

Izvor: Anketa o radnoj snazi (ARS), RZS.

Napomene:

1) Anketa o radnoj snazi se od 2008. sprovodi dva puta godišnje - u oktobru i u aprilu.

2) Lica između 15 i 64 godina se smatraju licima radnog uzrasta.

3) Do oktobra 2008. godini u ARS nije postojala klasifikacija 15-64 za broj zaposlenih u poljoprivredi i pomažućih članova domaćinstva, već samo 15+.

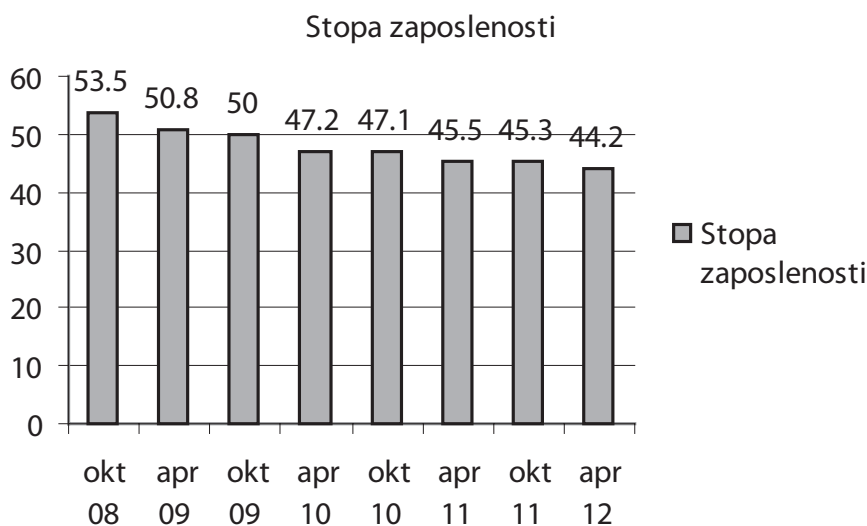
Na grafiku T3-1 vidi se da je od oktobra 2008. godine, od kako se Anketa o radnoj snazi sprovodi dva puta godišnje, stopa zaposlenosti konstantno opadala i nakon četiri godine je opala za gotovo deset procentnih poena. Trenutno stopa od 44,2% izrazito zaostaje za prosečnom stopom u Evropskoj uniji koja iznosi nešto manje od 70%.

Stopa zaposlenosti žena u oktobru 2011. iznosila je zabrinjavajuće niskih 37,1%, a stopa zaposlenosti muškaraca 51,1%

Stopa zaposlenosti žena opala je za 0,8 procentnih poena od oktobra 2011. do aprila 2012. godine i iznosila je zabrinjavajuće niskih 37,1%. Ali je ovaj put, za razliku od prethodnog šestomesečnog perioda, stopa zaposlenosti muškaraca je opala još više, za 1,4 procentna poena, i u aprilu 2012. iznosila 51,1%. (Tabela T3-1).

Stopa nezaposlenosti uvećana je sa 24,4% na 26,1%, dok je stopa neaktivnosti neznatno porasla

Grafik T3-1: Kretanje stope zaposlenosti, 2008-2012.

Izvor: Ankete o radnoj snazi, 2008-2012, Republički zavod za statistiku

Po ARS, broj nezaposlenih između oktobra 2011. i aprila 2012. godine porastao je za oko 45.000 lica, što je povećalo stopu nezaposlenosti sa 24,4% na 26,1%. Rast nezaposlenosti je ovaj put izraženiji kod muškaraca jer iznosi 2,1 procentni poen, dok je kod žena nezaposlenost porasla za 1,1 procentni poen (Tabela T3-1).

Stopa nezaposlenosti lica uzrasta 15–24 neznatno opala

Stopa neaktivnosti neznatno je porasla sa 40,1% u oktobru 2011. na 40,3% u aprilu ove godine, nakon prethodnog šestomesečnog perioda stagniranja, što zajedno sa rastućom stopom nezaposlenosti ukazuje na produblјivanje krize na tržištu rada.

Najveći rast stope nezaposlenosti odigrao se kod lica starosti od 55–64 godine i to za 4 procentna poena

Stopa nezaposlenosti za lica od 15–24 godine starosti opala je između oktobra 2011. i aprila 2012. za 1 procentni poen, i trenutno iznosi 50,9%.

Stopa nezaposlenosti je najviše porasla u regionu Vojvodine

Najveći rast stope nezaposlenosti, od 4 procentna poena, pogodio je najstarije pripadnike radne populacije, one starosti od 55–64 godine. I za sve ostale starosne grupe (sem za one mlađe od 25 godina) nezaposlenost je porasla, i to za 2 procentna poena kod lica starosti od 35–44, a za po 1,2 pp za sve ostale. Posmatrano po nivou obrazovanja, došlo je do ravnomernog rasta nezaposlenosti za sve obrazovne nivoe u iznosu od oko 2 procenta poena.

Od oktobra 2010. u okviru Ankete o radnoj snazi prate se stope nezaposlenosti četiri regiona. Do tada se posmatrao region Beograda, Vojvodine i Centralne Srbije, a od oktobarske ankete 2010. godine, region Centralne Srbije se posmatra kroz dve celine: region Šumadije i Zapadne Srbije i region Istočne i Južne Srbije.

U periodu od oktobra 2011. do aprila 2012. stopa nezaposlenosti je porasla u sva četiri regiona, ali najviše u Vojvodini – skoro 3 procentna poena, nešto manje od 2 pp u Beogradu i regionu Šumadije i svega 0,1 pp u regionu Južne i Istočne Srbije.

Zarade

Prosečna realna zarada nakon tri uzastopna kvartala rasta, u Q2 opada na međugodišnjem nivou

Prosečna realna zarada u Srbiji, nakon tri uzastopna kvartala rasta, ovaj put opada na međugodišnjem nivou i to za 0,7 %. U privredi se odigrao rast zarada za 0,8%, dok su plate u javnim preduzećima, obrazovanju i zdravstvu u odnosu na isti kvartal prethodne godine, realno opale (Tabela T3-2 i Tabela T3-3).

3. Zaposlenost i zarade

Tabela T3-2. Srbija: prosečne mesečne zarade i međugodišnji indeksi, 2008-2012

	Prosečna mesečna zarada (RZS) ¹⁾				Međugodišnji indeksi prosečne mesečne bruto zarade (RZS) ²⁾	
	Ukupni troškovi rada ³⁾ , u din.	Neto, u din.	Ukupni troškovi rada, u evrima	Neto, u evrima	Nominalni	Realni
	1	2	3	4	5	6
2008	47.882	29.174	586	357	117,8	104,8
2009	52.090	31.758	554	337	108,8	100,6
2010	55.972	34.159	543	332	107,5	101,2
2011	62.213	38.000	610	373	111,1	100,0
2008						
Q1	43.957	26.814	532	324	119,3	106,0
Q2	47.351	28.846	584	356	119,4	104,2
Q3	48.322	29.435	627	382	117,9	105,2
Q4	51.898	31.599	602	366	115,1	104,0
Decembar	56.399	34.348	637	388	112,0	103,1
2009						
Q1	49.444	30.120	525	320	112,5	102,2
Q2	52.164	31.808	552	337	110,2	101,3
Q3	52.065	31.737	558	340	107,7	99,8
Q4	54.689	33.366	579	353	105,4	99,5
Decembar	60.265	36.789	628	383	106,9	100,2
2010						
Q1	52.261	31.924	530	324	105,7	101,1
Q2	55.989	34.192	548	335	107,3	103,2
Q3	56.435	34.372	537	327	108,4	101,8
Q4	59.204	36.149	556	339	108,3	98,8
Decembar	64.784	39.580	609	372	107,5	97,5
2011						
Q1	57.539	35.108	553	338	110,1	97,7
Q2	62.177	37.994	623	381	111,1	97,7
Q3	63.386	38.760	622	380	112,3	101,5
Q4	65.749	40.139	644	393	111,1	102,9
Decembar	72.056	43.887	700	426	111,2	103,9
2012						
Q1	63.846	39.068	591	362	111,0	106,0
Q2	68.140	41.664	600	367	109,6	105,3

Izvor: RZS.

Napomene:

1) Podaci za 2008. godinu su korigovani podaci na osnovu proširenog obuhvata uzorka za računanje prosečne zarade, u koji ulaze i plate zaposlenih kod preduzetnika.

2) Međugodišnji indeksi prosečne mesečne bruto zarade za 2008. godinu su obračunati iz prosečnih zarada za 2007. i 2008. na osnovu starog uzorka koji ne uključuje zaposlene kod preduzetnika. Međutim, ovi indeksi jesu uporedivi sa indeksima za 2009. godinu, s obzirom na činjenicu da je pri proširenju uzorka dinamika rasta zarada zadržana, a samo su njihove nominalne vrednosti umanjene za oko 12%.

3) Ukupni troškovi rada predstavljaju ukupno opterećenje poslodavca po radniku, uključujući sve poreze i doprinose, i iznose oko 164,5% neto zarade. Indeksi rasta bruto zarada i ukupnih troškova rada su jednaki jer su ukupni troškovi rada su veći od bruto zarade za fiksnih 17,9%.

Rast zarada u privredi može se objasniti povećanjem minimalne zarade sa 102 na 115 dinara po času rada, a upravo najveći broj zaposlenih koji prima minimalnu zaradu radi u privatnom sektoru. Odnos minimalne zarade i prosečne zarade trenutno iznosi skoro 50% i postavlja se pitanje da li je ovako visoka minimalna zarada održiva u narednom periodu. Mišljenja smo da bi trebala da se dovede u okvire od 30 do maksimalno 40% prosečne zarade. Povećanje minimalne zarade u predizbornom periodu predstavlja ilustraciju kako se zbog kratkoročnih političkih poena donose dugoročno štetne odluke.

Tabela T3-3. Srbija: bruto zarade u javnom sektoru 2004-2012, međugodišnji realni indeksi

	Iz budžeta			Javna preduzeća		Ostalo (privreda)	Prosek Srbije
	Administracija svi nivoi	Obrazovanje i kultura	Zdravstveni i soc. rad	Javna državna	Javna lokalna		
	1	2	3	4	5		
2004	107,4	107,7	110,9	107,9	113,4	113,7	111,4
2005	105,9	106,0	100,8	100,5	103,0	106,9	107,1
2006	109,1	107,2	109,4	110,8	102,9	113,7	111,3
2007	111,1	114,7	123,8	116,7	105,0	114,1	114,6
2008	100,7	105,7	101,3	101,2	95,9	105,7	105,5
2009	95,1	96,3	97,0	97,9	97,8	104,1	101,1
2010	99,1	95,1	94,3	98,1	98,0	104,5	101,2
2011	99,2	95,5	97,2	104,0	95,1	101,1	99,9
2007							
Q1	111,5	112,6	125,4	129,8	113,8	117,3	118,5
Q2	118,6	119,2	131,5	118,9	104,5	117,4	118,6
Q3	114,1	116,7	127,5	112,5	104,1	112,5	114,1
Q4	100,1	110,3	111,0	105,8	97,4	109,0	108,2
2008							
Q1	99,2	109,5	105,6	94,3	98,5	107,3	105,2
Q2	99,6	104,8	99,4	103,0	89,0	104,2	103,1
Q3	100,8	104,7	101,1	103,6	91,7	106,3	105,0
Q4	103,3	103,7	99,2	103,9	104,4	105,1	104,1
2009							
Q1	99,8	97,9	99,4	98,4	100,8	105,1	102,5
Q2	94,0	97,4	98,1	99,0	99,3	104,8	102,0
Q3	93,6	96,2	96,9	98,1	95,4	102,9	100,1
Q4	93,0	93,6	93,5	96,0	95,9	104,0	99,9
2010							
Q1	95,8	96,1	96,1	102,2	98,0	103,5	101,1
Q2	101,0	96,7	95,1	102,1	98,3	106,6	103,2
Q3	100,4	95,1	94,6	94,5	99,8	105,8	101,8
Q4	99,4	92,5	91,2	93,5	95,7	102,4	98,8
2011							
Q1	98,1	89,4	92,0	100,6	92,2	100,4	97,7
Q2	97,8	94,4	97,4	99,9	94,3	98,3	97,7
Q3	100,7	97,5	97,6	108,3	95,1	102,5	101,5
Q4	100,0	100,8	102,0	107,3	98,8	103,3	102,9
2012							
Q1	104,7	104,9	102,5	107,4	103,7	106,7	106,0
Q2	105,3	100,7	99,8	103,4	101,5	107,5	105,3

Izvor: RZS.

Napomene:

1) Kolona 6 uključuje privatna, društvena i mešovita preduzeća (bez preduzetnika).

2) U koloni 6 je predstavljena ocenjena veličina koja se dobija kada se od ukupne mase zarada u Srbiji oduzme masa zarada u javnom sektoru, a zatim se ta razlika podeli sa brojem zaposlenih u privredi (kolona 7, Tabela T3-3).

3) Međugodišnji realni indeksi u kolonama 6 i 7 za 2008. i 2009. su izračunati na osnovu proširenog uzorka za obračun prosečne zarade, koji uključuje i zaposlene kod preduzetnika.

Ukoliko se pogledaju realni desezonirani podaci o realnim neto zaradama u ovim sektorima u Tabeli T3-4, uočavamo slična kretanja: plate su u drugom kvartalu u odnosu na prvi opale u javnim preduzećim, obrazovanju i zdravstvu, a porasle u privredi.

T3-4: Realne desezonirane neto zarade, lančani indeksi

	Privreda	Javna republička preduzeća	Javna lokalna preduzeća	Administracija svi nivoi	Obrazov. i kultura	Zdravstveni i soc. rad
2011, Q1	98,6	109,1	97,4	99,2	96,5	99,7
2011, Q2	100,5	97,3	101,8	100,2	103,3	102,6
2011, Q3	104,8	100,7	99,5	101,1	100,7	98,8
2011, Q4	99,4	100	100,3	100,9	100,5	101
2012, Q1	102,2	109,2	102	100,7	100,2	100,3
2012, Q2	101	94,5	99,7	100,7	99,3	99,6

Izvor: kalkulacije QMa

Imajući u vidu da se do kraja 2012. godine predviđa pad bruto domaćeg proizvoda, očekujemo da će stopa zaposlenosti nastaviti da opada, a stopa nezaposlenosti da raste kao i da će u narednom periodu verovatno uslediti smanjenje realne vrednosti zarada.

Okvir 1. Povećanje aktivnosti i zaposlenosti mladih

Podaci Ankete o radnoj snazi pokazuju da je nezaposlenost mladih između 15. i 24. godine starosti aprila 2011. dostigla izuzetno visokih 50% i već više od godinu dana ostaje na ovom nivou. Istovremeno, ova starosna grupa ima i najveću stopu neaktivnosti od 70%.

U najnovijoj studiji FREN-a koja se bavi mogućnostima za rast aktivnosti i zaposlenosti u Srbiji posebna pažnja je posvećena ovom problemu kod mlađe populacije. Mnogi u toj starosnoj grupi još su na školovanju, pa smo zato i proširili obuhvat praćenja u istraživanju do 29. godine života dok Međunarodna organizacija rada mladima smatra one od 15 do 24 godine. Školovanje je u toj starosnoj grupi glavni razlog i za visinu stope neaktivnosti - podatka o broju onih koji ne traže posao aktivno.

Da se dinamika tranzicije između radnih statusa značajno razlikuje za mlade u zavisnosti od toga da li su na obrazovanju ili ne svedoči i tabela T3-7.

Tabela T3-5: Tranziciona matrica za mlade (15-29), april 2011- oktobar 2011

Status u aprilu 2011		Status u oktobru 2011			Ukupno
		Zaposlen	Nezaposlen	Neaktivan	
Nisu na obrazovanju	Zaposlen	253.730 87,50%	30.311 10,40%	6.099 2,10%	290.140 100,00%
	Nezaposlen	21.497 11,90%	139.424 77,30%	19.563 10,80%	180.484 100,00%
	Neaktivan	21.334 16,30%	29.985 22,90%	79.381 60,70%	130.700 100,00%
	Ukupno	296.561 49,30%	199.720 33,20%	105.043 17,50%	601.324 100,00%
Na obrazovanju	Zaposlen	12.013 73,50%	0 0,00%	4.337 26,50%	16.350 100,00%
	Nezaposlen	0 0,00%	7.234 32,40%	15.060 67,60%	22.294 100,00%
	Neaktivan	6.345 1,20%	5.124 1,00%	523.914 97,90%	535.383 100,00%
	Ukupno	18.358 3,20%	12.358 2,20%	543.311 94,60%	574.027 100,00%

Izvor: obračun QM na osnovu ARS iz aprila 2011. i oktobra 2011.

Najveće razlike između ove dve grupe mladih postoje u pogledu tranzicione dinamike neaktivnosti: većina mladih koji su na obrazovanju, njih 97,9%, ostaje neaktivno u oba perioda, za razliku od svega 60,7% mladih koji nisu na obrazovanju. Dodatno, čak 22,9% mladih koji nisu na obrazovanju iz neaktivnosti u oktobru 2010. prešlo je u nezaposlenost (dakle, počelo da aktivno traži posao) u aprilu 2011, dok je svega 1% mladih koji se školuju imalo istu tranziciju. Najzad, čak 16,3% neaktivnih mladih, koji nisu bili na obrazovanju u oktobru 2010, našlo je posao nakon šest meseci, a samo 1,2% mladih koji se školuju.

U toku 2011, međutim, značajno je porastao prelazak iz neaktivnosti u zaposlenost za mlade koji nisu na obrazovanju, znatno više u odnosu na prethodni šestomesečni period (oktobar 2010-april 2011) kada je svega 3,5% mladih koji nisu na obrazovanju prešlo iz neaktivnosti u zaposlenost. Ovaj pozitivan razvoj može se objasniti delovanjem sezonskog faktora, ali potencijalno i intenzivnom primenom aktivnih programa tržišta rada Nacionalne službe za zapošljavanje i lokalnih samouprava koji su u tom periodu doživeli najveću ekspanziju kao što je program

«Prva šansa». Prema podacima nekadašnjeg Ministarstva ekonomije i regionalnog razvoja, kroz ovaj program prošlo je oko 20 hiljada mladih od 30 godina u 5700 firmi. Dodatno, u tom periodu je bio vrlo aktivan projekat Promocije zapošljavanja mladih koji su zajednički sprovodile agencije Ujedinjenih nacija u Srbiji na ciljnim grupama mladih bez stručnog obrazovanja i mladih sa dodatnim faktorima ranjivosti – što su ujedno i grupacije sa najvišim stopama neaktivnosti.

Nažalost, došlo je do smanjenja sredstava za finansiranje aktivnih mera tržišta rada (AMTR) u 2012. godini a to je pogodilo i resurse iz kojih se finansiraju programi tržišta rada namenjeni mladima. Kao što smo pisali u ranijim brojevima QM, iskustva drugih zemalja pokazuju da se veća potrošnja za aktivne politike zapošljavanja isplati, a posebno u domenu obuka i prakse u preduzećima. Poslodavci, prema istraživanjima, ne troše novac na obrazovanje mladih radnika. Oni će radije ulagati u obrazovanje iskusnijih zaposlenih koji su duže u firmi. Država zato treba posebno da obrati pažnju na one mlade koji su napustili školovanje ili koji imaju niži nivo obrazovanja - njima su obuke i praksa najpotrebniji a poslodavci tome nisu skloni ukoliko ih država ne podstiče.